

Minoritetsbarn i avhørsrommet

- sårbare vitner med særlig behov for tilrettelegging

Vitenskapelig essay

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2017

Kand.nr: 343

Antall ord: 6343

Innholdsfortegnelse

BAKGRUNNEN	2
”MAID BAT DÁL JEARAI DIET ALMMÁI?”	3
JURIDISKE FØRINGER	5
<i>Hva er tilrettelagt avhør?</i>	5
<i>Retningslinjer for tolk</i>	6
KRITISK OG TEORETISK REFLEKSJON	7
<i>Forforståelse</i>	7
<i>Ubesvarte spørsmål</i>	7
<i>Flua på veggen</i>	8
<i>Kulturkompetanse og kulturforståelse</i>	9
<i>Mangfold av språk</i>	10
<i>Snakkende dukke</i>	11
<i>Formidlingsevne og språktilpassing</i>	13
<i>Lovens rytter</i>	14
TANKER OM VEIEN VIDERE	16
BEDRE RUSTET FOR FREMTIDEN	18
LITTERATURLISTE	19
<i>Selvvalgt litteratur</i>	20

Bakgrunnen

I det øyeblikket jeg ble en av de 700 heldige utvalgte til å studere på Politihøgskolen, visste jeg hva jeg skulle bidra med i min politikarriere. Jeg skal bli tilrettelagt avhører. Det hadde jeg bestemt meg for. Avhør av barn og særlig sårbare voksne som er utsatt for vold og seksuelle handlinger, er et utrolig viktig felt for å ivareta deres rettssikkerhet. Jeg har lyst til å være den som lytter og gir de muligheten til å fortelle om deres opplevelser. Litt klisjéaktig, men på grunn av min samiske språkkompetanse, føler jeg meg kallet eller pliktig til å utdanne meg i denne retningen, da det er stort behov for samisktalende tilrettelagte avhørere.

I praksisåret mitt var jeg så heldig at koordinatoren for tilrettelagte avhør i distriktet, jobbet på stasjonen jeg var plassert på. Jeg var rask med å plante mine føtter på hennes kontor for å vise interesse for jobben hun og de andre avhørere gjorde. Jeg spurte forventningsfullt om jeg kunne få være med på avhør som hørte til i regionen vår. Ingen problem, sa hun, og virket glad for at noen var engasjert og interessert i det hun anså som en av de viktigste jobbene i politiet.

I løpet av året var jeg med på flere videooverførte avhør som ble gjennomført på nærmeste Barnehus. Interessen for feltet vokste enormt. Etter hvert vokste også kunnskapen min om hvordan slike avhør fungerer og hvor krevende det er å gjennomføre et vellykket avhør. Et vellykket avhør for meg, er at barnet skal kunne gå ut av avhørsrommet med en god følelse. En følelse av å bli forstått, sett og hørt. Naturligvis er et vellykket avhør også et avhør hvor barnet har fortalt noe som har bevisverdi i videre etterforskning, men det er ikke det som er i fokus i denne oppgaven. I denne oppgaven handler det ikke om målet, men middelet for å nå målet.

Det var flere av de tilrettelagte avhørene jeg var med på, på praksisstedet, som satte spor i meg på forskjellige måter. Likevel er det ett spesielt tilfelle som jeg opplevde i forbindelse med sommerjobb som politibetjent mellom B2 og B3 som jeg er sikker på at jeg vil huske og ha med meg resten av yrkeslivet. Det er denne hendelsen som er grunnlaget for min bacheloroppgave, og det har vært nødvendig å anonymisere personer.

”Maid bat dál jearai diet almmái?”¹

Det er sommer, og jeg jobber som politibetjent på et lite lensmannskontor i Nord-Troms. Tidlig på sommeren får vi kjennskap til at Mikkel på seks år, har ved flere tilfeller vist seksuell atferd ved bruk av ord, uttrykk og bevegelser i barnehagen. Det blir satt i gang etterforskning med mistanke om at Mikkel er utsatt for seksuelle overgrep. Det blir planlagt et tilrettelagt avhør på nærmeste Barnehus.

Mikkel er en samisk gutt som har vokst opp med to samisktalende foreldre i et samisk samfunn, og gått på en samisk barnehage. Mikkel kan minimalt med norsk. Jeg og Anne, en samisktalende politibetjent, får kjennskap til at avhøret av Mikkel skal gjennomføres av en norsktalende avhører, med en tolk fysisk tilstede. Anne har tidligere jobbet innenfor dette feltet og har tatt mange avhør av både samisktalende og norsktalende barn². Hun reagerer sterkt på at det ikke er innhentet avhører som snakker samisk. På grunn av vår samiske språkkompetanse, er jeg og Anne med på å observere avhøret.

Jeg, en representant fra barnevernet, etterforskningsleder og Anne følger med på avhøret gjennom videooverføring. Avhøret starter slik det alltid skal, med kontaktetablering og informasjon til Mikkel om hvordan det foregår inne på et avhørsrom. Dette er det avhører som står for. Tolken oversetter og Mikkel ser ut til å forstå. Underveis i avhøret blir tolken mer eller mindre arbeidsledig ettersom Mikkel går over til å snakke norsk. Det lille han kan. Tolken slutter å tolke, for Mikkel kan norsk, tydeligvis. Av og til ser Mikkel på tolken med spørrende øyne. Tolken, som for første gang tolker et avhør av barn, ser ikke disse store, brune, spørrende øynene. Mikkel må selv ta ansvar for forståelsen. ”Maid bat dál jearai diet almmái?” sier Mikkel ved ett tilfelle. Han må selv spørre tolken hva avhører spør om, da tolken ikke oppfatter at Mikkel ikke forstår. Det er nesten slik at jeg kan se og høre tankene som svirrer i hodet på Mikkel. Jeg ser hvor hardt han jobber med å oversette hans egne tanker og ord fra samisk til norsk, før han sier det høyt.

Ut i fra Mikkels rastløshet og utålmodighet skjønner jeg at han er veldig sliten. Den lille kroppen hans klarer ikke å sitte i ro. De små føttene hopper opp og ned på stolen, opp og ned

---

¹ Oversettelse til norsk: Hva var det han mannen spurte om nå?

² Anne er ikke tilrettelagt avhører, men hun har gjennomført avhør av barn før det ble krav om spesiell utdanning jfr. forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner § 4, første ledd.

fra vinduskarmen og frem og tilbake på gulvet. Mikkel er høyt og lavt. Etter fire 10 minutters intervaller, totalt 40 minutter, er Mikkel utslitt og sier han vil hjem.

Etter avhørets slutt er det felles evaluering med de på Barnehuset og oss på lensmannskontoret. Evalueringen påpeker utfordringen ved å bruke en norsk avhører ved avhør av Mikkel. Dog er det vesentlig å nevne at denne utfordringen er det ingen som bemerker seg før Anne, den samisktalende politibetjenten, påpeker det. Vi vet at i slike saker finnes det ofte lite faktiske og kontrollerbare bevis. Dermed er avhøret av barnet kanskje det viktigste avhøret i hele saken, det eneste og viktigste beviset. Det er bare så synd at det i dette avhøret, av ulike årsaker, ikke fremkom informasjon som har bevisverdi i saken. Sannheten kan være at Mikkel ikke er utsatt for vold eller seksuelle overgrep, og at det dermed ikke er noe informasjon som han kan gi i form av bevis. Uansett, så er det fremgangsmåten og arbeidet rundt gjennomførelsen av avhøret som for meg er urovekkende.

Juridiske føringer

Hva er tilrettelagt avhør?

I straffeprosessloven (1986) kapittel 18 finner vi føringer som gjelder for etterforskning, herunder også tilrettelagt avhør. Tilrettelagt avhør skal benyttes ved avhør av vitner under 16 år og vitner med psykisk utviklingshemming eller annen funksjonsnedsettelse i saker hvor overtredelsen gjelder seksuallovbrudd, kjønnslemlestelse, mishandling i nære relasjon, drap og kroppsskade jfr. strpl. § 239. I forskrift om tilrettelagt avhør (2015) blir benevnelsen ”vitner” utvidet til å også gjelde fornærmede i slike saker.

Det er uhensiktsmessig å gå nærmere inn på de ulike bestemmelsene da det ikke er relevant for oppgaven. Det som dog er relevant, og som er et gjennomgående tema, er tidsfrister for å gjennomføre tilrettelagte avhør etter at saken enten er anmeldt eller gjort kjent for politiet på en annen måte. Bestemmelsen for fristene finner vi straffeprosesslovens § 239 e:

§ 239 e. Tilrettelagt avhør skal gjennomføres snarest mulig og innen en uke når det skal tas avhør etter § 239 første ledd, andre ledd andre punktum eller tredje ledd og

- a. fornærmede skal avhøres om en handling som skjedde for mindre enn to uker siden,*
- b. fornærmede som skal avhøres har gitt en umiddelbar og fullstendig beretning om forholdet eller*
- c. det er grunn til å tro at forklaringen er nødvendig for å beskytte fornærmede eller vitnet.*

Tilrettelagt avhør skal gjennomføres innen to uker når det skal tas avhør etter § 239 første ledd, andre ledd andre punktum eller tredje ledd og

- a. vitnet er under seks år eller*
- b. vitnet er fornærmet i saken.*

Ellers skal tilrettelagte avhør gjennomføres innen tre uker.

Maksimumfristen for å gjennomføre avhør etter at politiet har fått kjennskap til saken, er tre uker, så fremt de øvrige krav for gjennomførelse innen en eller to uker ikke er tilstede. Et moment som i dette tilfellet er meget relevant, er siste punktum i fjerde ledd i § 239 e, som legger føringer for unntak fra hovedreglene: ”(...) forlenges fristen etter første, andre og tredje ledd med en uke. Det samme gjelder dersom avhørsleder og barnehuset er enige om at

det klart er til vitnets beste at avhøret utsettes”. En drøftelse rundt dette unntaket vil jeg komme nærmere inn på lenger ned i oppgaven.

Formålet med tilrettelagt avhør er at det ”(...) skal sikre at etterforskningen og straffeforfølgningen i saker der vitnet er barn eller en særlig sårbar voksen gjennomføres på en måte som tar hensyn til vitnets sårbarhet. (...)”, jfr. § 2 i forskrift om tilrettelagt avhør (2015).

Barnekonvensjonens artikkel 3 nr. 1 om barnets beste, artikkel 6 om barnets rett til liv og utvikling, og artikkel 12 om barnets rett til å bli hørt er prinsipper som er til for at barnet skal ivaretas på best mulig måte. Konvensjonen danner også grunnlaget for hvordan barn skal behandles, også i avhørssituasjoner. Norge har tatt denne konvensjonen inn som norsk lov i menneskerettsloven § 2 nr. 4. Jeg skal se nærmere på artikkel 3 nr. 1 der det er naturlig i oppgaven.

Retningslinjer for tolk

Kommunal- og regionaldepartementet har utarbeidet retningslinjer for god tolkeskikk (1997) som gir en enkel oversikt over viktige momenter for oppdragspraksisen til en tolk. Selv om retningslinjene er 20 år gamle er de såpass tidløse at de er gjeldende også i dag. Det fremmes krav om blant annet nøyaktighet, upartiskhet og nøytralitet i tolkningen for å best ivareta rettssikkerheten til partene. En tolk skal ikke la seg påvirke av egne meninger, tolkninger eller oppfatninger av verken partene eller det som blir sagt. Tolken skal intet fortie, tillegge eller endre på budskapet, og heller ikke vurdere eller bedømme det som blir sagt. Han skal ikke engasjere seg slik at det kan bli til fordel for noen av partene. Tolken er selv ansvarlig for å undersøke om han er kompetent til å tolke i den gitte situasjonen.

Kritisk og teoretisk refleksjon

Forforståelse

Bech-Karlsen (2003) sier at essay er en erkjennelsesform hvor hensikten er å bearbeide personlige erfaringer for å skape en forståelse av verden, samt å søke etter sannhet. Han sier at selv i et faglig essay med saklig argumentasjon, må essayisten gi noe av seg selv og være personlig og subjektiv.

Det handler i stor grad om å stole på meg selv og min egen stemme (Bech-Karlsen, 2003). Det handler om å stole på mine personlige erfaringer, meninger, holdninger og verdier. Min samiske bakgrunn og politiutdanningen jeg er i ferd med å avslutte, vil farge teksten på en måte få andre har forutsetning til.

Jeg vil også henvise til Jacob Meløes (her i Saus, 2006) begrepstriologi som problematiserer forforståelsen ut i fra de erfaringene man har. De tre begrepene som er utarbeidet er det kyndige blikk, det ukyndige blikk og det døde blikk. Begrepene er ment som verktøy for å se og forstå de kontekstuelle rammene innenfor det feltet, eller situasjonen man står i. Han sier at erfaring styrer eller former måten man tilnærmer seg en sak eller en situasjon på. Mitt ståsted i denne oppgaven kan illustreres med det kyndige blikk. Den som har det kyndige blikk står på innsiden og forstår det han ser. På grunn av min samiske språk- og kulturkompetanse kan jeg se saken fra et perspektiv som gjør at jeg forstår de kulturelle og språklige momentene som oppstår under avhøret av Mikkel. I tillegg til dette har jeg erfaring, dog lite, fra avhør. Dette betyr at jeg anser meg selv som på innsiden på flere av momentene i avhøret av Mikkel, og utvider dermed forståelsen mitt.

Ubesvarte spørsmål

Etter avhøret satt jeg igjen med flere ubesvarte spørsmål. Var det nødvendig å la Mikkel gå gjennom dette? Hva gikk galt? Hva kunne vært gjort annerledes? Hvorfor valgte avhørsleder å gjennomføre avhøret til tross for at det ikke var mulig å bruke en samisktalende avhører på det tidspunktet? Er overholdelse av frister viktigere enn kvalitet i avhør? Kvalitet i form av at barnet kan avhøres på morsmålet og dermed forhåpentligvis være i stand til å avgi en dypere forklaring. Er hensynet til barnets beste et moment som ble tatt med i vurderingen og

fastsettelsen av avhørstidspunktet? Og sist men ikke minst, er det bakenforliggende årsaker til at avhøret ikke ble utsatt i påvente av ledig samisktalende avhører? Kanskje foreligger det manglende kulturforståelse? Manglende forståelse for viktigheten av å kunne bruke sitt eget språk? Dette er spørsmål som jeg skal drøfte og reflektere rundt i oppgaven, samt forsøke å gjøre mine tanker og meninger allmenngyldig ved å knytte det opp mot relevant teori. Noen av spørsmålene vil vi nok aldri få klare svar på.

Flua på veggen

Det er en del faktorer som spiller inn for å kunne forstå denne hendelsen og hvorfor den har gjort et stort inntrykk på meg. For noen kan det være vanskelig å forstå essensen og problemet i situasjonen. Men for meg, som satt på utsiden og observerte det med mitt kyndige blikk ble det veldig tydelig.

Min erfaring med avhør av samisktalende barn og barn generelt, er mager. Det jeg dog har mye erfaring fra, er barn som ikke behersker norsk før skolealder. Jeg har erfaring med å selv være et slikt barn. Jeg har vokst opp i et samisk hjem og nærsamfunn, og jeg har gått i samisk barnehage og skole. Som seks-åring kunne jeg så lite norsk at samtaler ble til ordsammensetninger uten meningsinnhold. Kommunikasjonen med norsktalende personer, spesielt voksne, var en utfordring og besto av de helt enkle ordene som ja, nei, jeg vet ikke, kanskje etc. Nettopp på grunn av dette identifiserer jeg meg selv med Mikkel og hans situasjon.

Som flua på veggen var jeg trist og skuffet, men aller mest sint. Sint fordi jeg følte at Mikkel ble urettferdig behandlet. For meg som forstår begge språk som ble brukt under avhøret, var det provoserende å se og høre at Mikkel indirekte ble presset til å snakke norsk. Det var trist å se hvor sliten Mikkel ble av å ikke ha evnen til å føre en sammenhengende samtale. Jeg ble sint da tolken ikke enset Mikkels brune, spørrende øyner, med et hint av fortvilelse, usikkerhet og forvirring fordi han ikke skjønnte hva avhører snakket om. Seks år gamle Mikkel måtte selv be tolken om en oversettelse. "Maid bat dál jearai diet almmái?" sa Mikkel. Den seks år gamle jenta i meg kjente seg godt igjen i følelsen av å ikke forstå, ikke bli hørt og ikke ha evnen til å uttrykke det man så gjerne vil uttrykke. Jeg var både skuffet og sint på avhørslederen og støtteapparatet rundt Mikkel som ikke innså at dette ville være en enorm utfordring, før det var for sent.

Kulturkompetanse og kulturforståelse

Som nevnt innledningsvis er politiet underlagt tidsfrister for å gjennomføre tilrettelagte avhør. En kan stille seg spørsmål ved om disse fristene er noe vi gjemmer oss bak, noe vi forsvarer oss med. Eller er det noe som ligger dypere enn som så? Foreligger det manglende kulturforståelse og kulturkompetanse? Forstår politiet at kulturell bakgrunn og språk er en enorm del av identiteten til et menneske? Forstår de at det har en stor betydning for hvordan et menneske oppfatter en situasjon, og hvordan de vurderer og handler ut i fra oppfattelsen?

Jávo (2010, s. 153) hevder at faglig kunnskap ikke er nok i arbeid med barn fra etniske minoriteter. Kompetanse om, og forståelse av kultur og hvordan det påvirker mennesker, er vel så viktig. Jávo definerer kulturkompetanse som ”evne til å samhandle effektivt med folk fra forskjellige kulturer” (2010, s. 155). Kultur er noe vi forholder oss til og som påvirker oss. Det er erfaringer, tankemønstre og vaner som danner en felles forståelse og oppfatning av en virkelighet som inneholder felles struktur og regler (Gamst, 2011, s. 92). Jávo hevder videre at kontekstuell kulturforståelse er viktig i arbeid med barn med minoritetsbakgrunn. Det handler om at barn som kommer inn til avhør skal bli sett ut ifra den konteksten de står i. Barnet skal bli sett i forhold til den kulturen og bakgrunnen de har.

Som en form for motsetningen til kontekstuell kulturforståelse, har vi menneskets rett til å ikke bli utsatt for usaklig og uforholdsmessig forskjellsbehandling jfr. Grunnloven § 98. Mikkel må bli sett som den samiske gutten han er, med samisk kulturbakgrunn. På samme tid skal han få lik mulighet som norsktalende barn til å formidle det han har opplevd. Mikkel burde fått mulighet til å fortelle på det språket han selv behersker til en forstår hans kultur og som snakker det samme språket. Det viser seg at kulturforskjeller og ulikheter også kan komme til syne og problematiseres i kommunikasjonen.

Kommunikasjon innenfor samme kultur kalles for intrakulturell kommunikasjon, mens kommunikasjon mellom ulike kulturer er interkulturell kommunikasjon. Interkulturell kommunikasjon skaper en naturlig avstand mellom sender og mottaker (Gamst, 2011, s. 92). Selv om Mikkel er vokst opp i Norge, er han vokst opp i samisk kultur, som på mange måter er ulik den norske. Jávo (2010, s. 183) trekker frem viktigheten av etnisk match i forhold til relasjonen og kommunikasjonen. Her kan vi trekke parallell til intrakulturell kommunikasjon. I samtaler mellom personer med lik etnisk og kulturell bakgrunn, vil budskapet og

formidlingen være kulturelt tilpasset og dermed bidra til bedre kommunikasjon. Nettopp fordi den kognitive stilen og de sosiale kodene vil være kjent og felles. I dette tilfellet var det ikke mulig å oppnå etnisk match mellom avhører og avhørte. Dermed forutsettes det at avhører, i det minste, behersker interkulturell kommunikasjon, forstår kulturforskjellen og er bevisst på avstanden dette kan skape i samtalen. Det forutsettes derav at avhører har kunnskap om kultursensitivitet.

”I en behandlingssituasjon vil kultursensitivitet bety å kunne oppdage og forstå i hvilken grad kulturelle faktorer påvirker kommunikasjonen og den sosiale interaksjonen”.

– Jávo (2010, s.155).

På bakgrunn av kjennskap til at Mikkel hadde manglende norskspråklig taleevne, ble det brukt tolk i avhøret. Men på grunnlag av det jeg ovenfor har redegjort om kulturkompetanse og etnisk match, forelå det etter min mening manglende forståelse av hvor viktig og avgjørende det kunne vært dersom Mikkel ble avhørt av en samisk avhører. Det kan virke som at det ikke ble gjort en konkret vurdering i forhold til den kulturelle kompetansen som kreves i samtaler med barn med annen kulturbakgrunn. Jeg påstår ikke at Mikkel ville hatt mer å fortelle dersom en samisktalende tilrettelagt avhører hadde gjennomført avhøret, men jeg tror at det ville utgjort en betydelig forskjell i forhold til kommunikasjonen, tilliten og tryggheten rundt situasjonen.

Dette skal ikke forstås som kritikk av verken avhører, tolk, etterforskningsleder, avhørsleder eller noen av de involverte partene i saken. Det er politiets generelle forståelse og kunnskap om profesjonelle samtaler med minoritetsbarn, som jeg ønsker å rette et kritisk blikk mot.

Mangfold av språk

Vi lever i et mangfoldig Norge. Ikke bare har vi en statsgodkjent urbefolkning med eget språk og egen kultur, men vi har også et enormt mangfold av andre kulturer. Dette betyr også at det er mange forskjellige språk i Norge. Politiet jobber med og for mennesker hver eneste dag. De jobber med mennesker som er ulike på mange måter. Kultur og språk utgjør tydelige forskjeller mellom mennesker. Dette betyr at politiet må gjøre tiltak for å skape en felles forståelse og plattform. Politiet, som den profesjonelle part, har et ansvar med å legge til rette for muligheten til å forstå og å gjøre seg forstått. Kanskje det beste verktøyet for å oppnå

dette, er bruk av tolk. Bruk av tolk i ulike politiarbeid er uunngåelig og er ikke sjeldent praktisert. Til tross for dette er det ingen lovhjemmel som regulerer nettopp dette, men vi kan forstå kravet om rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6, nr. 1 som en plikt til å tilby nødvendig tolkning (Bjerknes & Johansen, 2009, s. 187). Det foreligger spesielt store krav om rettferdig rettergang når det gjelder barn jfr. den ekstra beskyttelsen de har i Barnekonvensjonen.

Snakkende dukke

Ved bruk av tolk i avhør av barn er det spesielt viktig å forberede tolken. Det er avgjørende at tolken kjenner til konteksten, situasjonsbildet og hensikten med avhøret. I tillegg er det i samtaler med barn noen grunnprinsipper og mål som skal virke fremmede for kommunikasjon med barnet. Det er viktig at tolken kjenner til disse prinsippene. Prinsippet om åpne formuleringer er det spesielt viktig at tolken kjenner til, slik at lukkede spørsmål unngås med tanke på eventuell påvirkning fra avhørers/tolkens side (Gamst, 2011, s.184-185). Det er politiets ansvar å forberede tolken til avhøret. Polititjenestepersonen som skal gjennomføre avhøret har et ansvar om å informere tolken blant annet om hva avhøret skal dreie seg om, formålet med avhøret og som kreves av alle partene for å nå formålet. At tolken blir kastet ut i dypt vann uten å være forberedt, kan være svært ødeleggende for avhøret. Det kan være ødeleggende for kommunikasjonen og dynamikken mellom partene, samt tilliten, tryggheten, og kontakten som er viktig å opparbeide og opprettholde under hele avhøret.

Å skape tillitt og trygghet for barnet under avhør er avgjørende for at barnet skal ønske å formidle noe. En avhører skal vise engasjement, interesse og empati (Gamst, 2011, s. 198-199). Dette viser at tolken og avhører har to vidt forskjellige roller, ettersom tolken ikke skal vise engasjement eller andre følelser som kan virke partisk jfr. retningslinjer for god tolkeskikk. Til tross for rolleforskjellene skal de formidle det samme budskapet. Tolkens rolle i samsvar med retningslinjene, kan skape store utfordringer når det er avhør av barn som skal tolkes.

”En oppmerksom og interessert voksen som ved anerkjennelse tar barnet på alvor kan hjelpe et barn til å fortelle”. – Langballe (2011, s. 4).

Barn vil fortelle til noen som evner og er villig til å lytte til det de har å si. Et barn vil fortelle noe til en som viser interesse og anerkjennelse for det barnet har å si. Under avhøret av Mikkel er det avhører som er den som lytter og viser interesse, som i og for seg er helt etter boka. I dette tilfellet fremstår tolken som en nøytral, objektiv og upartisk oversetter, som verken viser interesse eller anerkjennelse til det Mikkel sier og uttrykker. Han har et flatt og nøytralt ansiktsuttrykk. Dette oppfatter jeg som ødeleggende for viljen og lysten Mikkel har til å kommunisere via tolken.

”Noe av det aller første spedbarn utvikler, er (...) en sensitivitet til ansiktsuttrykk, hvor et flatt og nøytralt ansikt avstedkommer mer ubehag og mindre samspillsinitiativ enn et smilende og åpent ansikt”. – Melinder, A. (2015, s. 489).

Tolkens måte å uttrykke seg på, virker for meg som en naturlig forklaring på at Mikkel velger å rette kommunikasjonen direkte mot avhører i stedet for å gå via tolken. Til tross for at Mikkel ikke behersker norsk, henvender han seg til avhører på norsk. På grunn av dette får han ikke muligheten til å gi informasjon som har bevisverdi i etterforskningen. Sannheten kan selvfølgelig være at det faktisk ikke foreligger informasjon som kan bekrefte mistanken om at Mikkel er utsatt for seksuelle overgrep, og kan dermed bidra til at mistanken svekkes. Poenget mitt er at jeg opplever det som at Mikkel ikke får en reell mulighet til å fortelle og gjøre seg hørt og forstått, noe han har rett til jfr. Barnekonvensjonen art. 12 og 13. Jeg vil gi et eksempel for å belyse det ytterligere. Dersom du var utsatt for en alvorlig kriminell handling, og du ble avhørt av en mann som ikke forsto ditt språk slik at du måtte avgi forklaring på for eksempel fransk. Hvordan ville det føltes? Hadde du klart å uttrykke deg på den måten som du skulle ønsket? Ville du følt deg forstått?

I utgangspunktet gjør tolken jobben sin i tråd med retningslinjene for god tolkeskikk. Men er det riktig at en tolk som tolker avhør av barn skal opptre som om han tolker avhør av voksne? Er det riktig at et barn skal få et distansert forhold til tolken, som jo er hans viktigste informasjonskilde og informasjonsformidler? Barn er som nevnt ovenfor av Melinder svært sensitive for ansiktsuttrykk og uttrykksformer, og satt på spissen fremstår tolken for meg som en snakkende dukke eller en vegg. Er det noen som vil snakke med en vegg som ikke gir noe tilbake?

Formidlingsevne og språktilpassing

I Norge ble det gjennomført studier av dommeravhør, nå tilrettelagt avhør, i perioden fra 1986 til 2002. Den Dialogiske Samtalemetoden (DCM) ble utviklet som et produkt ut ifra dette studiet. Hensikten med metoden er å styrke barns rettssikkerhet ved å gi de muligheten til å bli hørt og forstått ved å utvikle kvaliteten i gjennomføringen av avhør av barn (Gamst, 2011, s. 14). Fokuset er å danne grunnlag for trygg og tillitsvekkende relasjon med barnet under samtalen ved å bruke dialogiske prinsipper og perspektiver i form av sturkuret kommunikasjon og kontaktetablering (Gamst, 2011, s. 115).

Forskning viser at måten man ordlegger seg på og formulerer budskapet er vesentlig i forhold til hvordan den andre parten responderer på budskapet (Langballe, 2011, s.11). Etersom barn er sensitive for kroppsspråk og andre signaler, er dette kanskje viktigere for barn enn for voksne (Gamst, 2011, s. 197). Hvordan avhører ordlegger seg i samtaler med barn, viser seg å være viktig for hvordan barnet forstår innholdet i spørsmålene og hvordan det bidrar til økt fortellerlyst hos barnet. Hemmende, eller dårlige formuleringer, kan føre til at kontakten mellom barnet og den voksne reduseres og/eller at barnet trekker seg fra samtalen (Gamst, 2011, s.147). Ved bruk av tolk er det viktig at tolken formidler det samme budskapet som avhører gjør (forutsatt av avhører gjør det riktig ved å bruke fremmede kommunikasjon), med trykk på de samme ordene, riktig tonefall og med alle de små detaljene i formidlingen som er vesentlige for barnets forståelse og motivasjon. Under observasjonen av avhøret, oppfattet jeg det slik at tolken på ulike måter ikke evnet å få frem det samme budskapet som avhører gjorde. Denne konklusjonen trekker jeg på bakgrunn av at Mikkel trakk seg bort fra tolken og rettet kommunikasjonen mot avhører. Kontakten mellom tolken og Mikkel ble redusert.

Kommunikasjon er et komplekst felt hvor dårlig kommunikasjon kan ha flere årsaker. Å tilpasse språket til barnets nivå i forhold til dets alder, samt å formidle dette på en god måte er svært vesentlig for å danne grunnlag for god kontakt, og krever sin tolk (Jávo 2010, s. 165). Jeg observerte at Mikkels tolk brukte vanskelige ord og uttrykk på samisk som kan sammenlignes med språk på professornivå sett i forhold til språknivået til et gjennomsnittlig barn på Mikkels alder. Alderstilpasningen av språket og formidlingen var etter min mening ikke-eksisterende i dette tilfellet, da det virket mer hemmende enn fremmede. Dette kan ha medført at Mikkel ikke forsto meningsinnholdet og dermed trakk seg unna tolken.

Justis- og beredskapsdepartementets vurdering av fristen for avhør i forbindelse med straffeprosesslovens endring fra dommeravhør til tilrettelagt avhør, viser at søken etter en spesifikk tolk kan være ett eksempel på at avhør utsettes med hensyn til barnets beste etter straffeprosesslovens § 239 e, fjerde ledd, siste punktum (Prop. 112 L 2014-2015). Dette kunne vært et sentralt element i avgjørelsen om å utsette avhøret av Mikkel. Men dersom avhøret kunne vært utsatt i påvente av en annen, kanskje mer kompetent tolk, kunne det ikke da vært utsatt frem til det var mulig å oppdrive samisk avhører? Som allerede nevnt, skal ikke dette forstås som et angrep mot denne ene tolken, men det er viktig å få belyst hvor utfordrende det er å bruke tolk under avhør av barn, samt at tolketjenesten i Norge har etter min mening et forbedringspotensiale. At Norge generelt har for dårlig tolketjeneste støttes av en rapport fra Nasjonalt kompetansesenter for minoritetshelse (Kale 2006).

Lovens rytter

Fristene for å gjennomføre avhør er i utgangspunktet satt med god hensikt. Fristene er lovfestet nettopp på grunn av rettssikkerheten til både barnet og eventuelt mistenkte/siktede. Men er det slik at fristene overgår alt? Er det en enkel utvei å si at fristene må overholdes, for det står jo i loven, og loven må vi jo følge? Skal fristene få styre etterforskningen i så stor grad at det kan gå mot sin hensikt, mot hensikten med å bevare og beskytte rettssikkerheten til barnet? Er lydighet til loven viktigere enn hensynet til barnets beste?

Det er av barnets interesse å bli avhørt kort tid etter hendelsen, dette med hensyn til barnets beste, samt i forhold til bevissikring og videre etterforskning i straffesaken med tanke på kvaliteten på informasjonen som kommer frem i avhøret (Prop. 112 L (2014-2015) s. 72). Dersom det går lang tid fra den aktuelle hendelsen frem til barnet blir avhørt, er det flere faktorer som kan gjøre avhørssituasjonen vanskelig og kvaliteten på avhøret dårlig. Barnet kan blant annet bli utsatt for ytterligere overgrep, glemme ting fra hendelsen som anses som viktige bevis, samt at opplysninger som barnet kommer med kan ilegges mindre verdi ettersom det har gått lang tid og minnet kan være svekket eller påvirket (Davik & Langballe, 2013). Likevel er det ikke gitt at etterforskningen defineres som god dersom det har gått kort tid mellom etablert mistanke om overgrep og avhøret. Det er dermed heller ikke gitt at kvaliteten på avhøret blir tilfredsstillende av den grunn (Edvardsen, O. & Berg, C. R., 2016, s. 136).

I forhold til overholdelse av fristen i denne saken, foreligger det ingen klarhet om hvorvidt den ble overholdt eller ikke. Etter en nærmere undersøkelse viste det seg at politiet allerede visste om hendelsen lang tid i forkant av avhøret. Foreldrene til Mikkel hadde sine mistanker om hvem gjerningspersonen kunne være, og han ble dermed nektet kontakt og omgang med Mikkel. Mikkel var dermed utenfor fare for å bli utsatt for eventuelle nye overgrep. Mor til Mikkel hadde diskutert saken med politiet, uten at det var kommet frem noen kritiske opplysninger som tilsa at avhøret måtte gjennomføres snarest mulig. Dermed kunne det i dette tilfellet kanskje vært mulighet til å utsette fristen.

Som nevnt, er siste punktum i straffeprosesslovens § 239 e, fjerde ledd, et unntak fra hovedregelen og åpner opp for å utsette fristen dersom det er enighet om at det klart er til barnets beste. Både ileggelsen av fristen og unntaket av fristen beskytter barnets beste. Her står vi ovenfor to motstridende handlingsvalg som beskytter den samme interessen. Det er altså med hensyn til barnets beste å gjennomføre et avhør raskt, men det kan også være til barnets beste å utsette avhøret. Men hva er så barnets beste?

Grunnlovens § 104, andre ledd, fastsetter at barnets beste skal være et tungtveiende hensyn ved alle handlinger og avgjørelser som berører barn. Den samme formuleringen finner vi i Barnekonvensjonens artikkel 3 nr. 1, som alle barn i Norge har en ekstra beskyttelse i. Barnets beste er ett av hovedprinsippene som konvensjonen hviler på, likevel gis det ingen utvidende forklaring på hva barnets beste egentlig innebærer og hvordan man oppnår det. Ut i fra dette kan vi trekke konklusjon om at enhver situasjon, og ethvert barn har egne forutsetninger som er aktuelle momenter ved vurdering av dette. Hva er det beste for Mikkel i denne situasjonen?

Ved mange tilfeller er det i etterpåklokskapen lett å vurdere og konkludere en handling eller en situasjon som uheldig. Noen spørsmål som kan være aktuell å stille seg i denne saken er blant annet om det var til Mikkels beste å gjennomføre et avhør med norsk avhører i tråd med fristene for å unngå de eventuelle negative følgene ved å utsette avhøret? Eller kunne det vært aktuelt å utsette avhøret frem til en samisktalende avhører var tilgjengelig, nettopp av hensyn til hans beste? I Mikkels tilfelle ble ikke tidsfristen overholdt av ulike årsaker i etterforskningen, men avhøret ble heller ikke utsatt i tråd med unntaket for å ivareta hans beste.

Min vurdering av situasjonen tilsier at dette avhøret ikke skulle vært gjennomført med de forutsetningene som forelå ved det tidspunktet. Når vi har samisktalende politietterforskere med nødvendig spesialutdanning, er bruk av norsk avhører, etter min mening, i strid med kravet til at avhøret skal gjennomføres ut ifra Mikkels beste. Mikkel er født og oppvokst i Norge og han er norsk statsborger. Men han er også same. Det er en grunnleggende menneskerettighet å ha mulighet til å bruke sitt eget språk.

Norge er underlagt ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolks rettigheter. Dette innebærer at norske myndigheter har et særskilt ansvar for å sørge for gode offentlige tjenester innen en samisk språk- og kulturramme. Staten, og derav politiet, er også underlagt Grunnlovens § 108 (sameparagrafen) og Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) som er ment for å beskytte samenes språk og kultur i forhold til å sikre og utvikle den (Jávo, 2010, s. 200-201). Hvorvidt dette er og blir oppfylt, er et tema i seg selv som ikke vil bli ytterligere berørt i oppgaven, men brukt for å belyse den plikten staten har overfor den samiske befolkningen. I dette tilfellet er det ikke kun plikten til å beskytte Mikkel som same som er et tema, men også plikten til å beskytte hans rett som menneske til å ikke bli utsatt for umenneskelig og nedverdiggende behandling jfr. Grunnlovens § 93, 2. ledd jfr. 4. ledd og EMK artikkel 3 jfr. EMK artikkel 1. Kan man gå så langt å si at Mikkel ble forrådt av sitt eget land? Ble Mikkel utsatt for et nytt overgrep når han allerede var i en svært sårbar situasjon? Et overgrep av politiet, av staten – den myndighet som er pålagt å beskytte han?

Tanker om veien videre

Etter å ha drøftet utfordringene som avhøret av Mikkel bragte med seg, føler jeg det er naturlig å utarbeide noen forslag og tanker om hva som kunne vært gjort annerledes der og da, men også tanker om veien videre. Der og da, under avhøret kunne det kanskje vært aktuelt å avbrutt avhøret. Kunne Mikkels bistandsadvokat, som er ment for å beskytte hans interesser og rettigheter, sagt i fra til avhørsleder? Anne prøvde ved flere tilfeller å hinte om dette til bistandsadvokaten, som også var norsk og kanskje manglet den forståelsen av situasjon som var nødvendig for å stoppe avhøret. Dette kunne gjort en forskjell for Mikkel, men ikke for de fremtidige minoritetsbarna som kanskje vil oppleve det samme.

Mange politibetjenter ser kanskje ikke viktigheten ved bruk av samisk avhører når samiske barn avhøres. Dette er kanskje en selvfølge for meg, som selv er samisktalende og vet hvor vanskelig det kan være å forklare seg på et annet språk enn morsmålet. Verdien av å kunne fortelle og forklare seg på det språket en kan uttrykke seg på en tydelig og meningsfull måte, er uvurderlig. Dette gjelder ikke bare samisk, men også andre minoritetsspråk.

En politietat med en mangfoldig arbeidsstab er målet. Fokuset på flerspråklighet og minoritetsbakgrunn er delvis tilstede ved rekruttering av nye studenter til Politihøgskolen. Men det virker som det stopper der. Det å faktisk gjøre nytte av kompetansen som flerspråklige har, og videreutdanne disse innenfor avhør av barn og særlig sårbare voksne burde absolutt fokuseres mer på. Dette er en gruppe i samfunnet som skal være spesielt beskyttet. For de som har forståelse for kultur og språk, skjønner at minoritetsbarn er i en dobbeltposisjon i forhold til retten til beskyttelse og tilrettelegging. Den ekstra innsatsen som kreves med minoritetsbarn kan ha stor innvirkning på kvaliteten av informasjonen som barnet gir, samt barnets opplevelse av avhøret. Dermed mener jeg at det bør iverksettes rekrutteringstiltak rettet mot flere flerspråklige med spesialutdanninger innenfor avhør av barn, samt ulike feltområder i politiet.

I tillegg må politiet selv ta betydelig mer ansvar i selve avhørssituasjonen. Jeg mener det er politiets, herunder avhørsleders, ansvar å planlegge og tilrettelegge avhøret på best mulig måte slik at barnets rettssikkerhet blir ivaretatt. Avhører må i langt større grad bidra med å forberede tolken i forkant av avhør. Det er viktig at tolken har det samme utgangspunktet i forhold til formålet med avhøret. Det bør være et samspill mellom tolken og politiet som fører til at barnet føler seg trygg på både tolken og politiet. Etter min mening er det også stort forbedringspotensial innenfor utdanning og kursing av tolker. Det bør utvikles et eget fagfelt med tolker som er spesialisert på tolking av barn.

Sist, men absolutt ikke minst, mener jeg at rammene og lovverket rundt fristen for å gjennomføre tilrettelagt avhør bør endres på. Systemet bør åpne opp for at rettssikkerheten skal kunne ivaretas bedre. Det må foreligge større frihet til å ta individuelle, situasjonsavhengige vurderinger i forhold til gjennomføring av avhør.

Bedre rustet for fremtiden

Å skrive dette essayet har vært en oppdagelsesreise med bratte oppoverbakker og dype daler. Selv med de mange skrivesperrene og hodekløende øyeblikkene, har jeg nytt skriveprosessen. Det har ikke bare vært engasjerende og interessant, men også lærerikt. Allerede før jeg begynte med oppgaveskrivingen var jeg bestemt på å utdanne meg innenfor avhør av barn. Til tross for dette hadde jeg lite innsikt og kunnskap om annet enn hvorfor og med hvem, tilrettelagt avhør benyttes. Oppgaven har gitt meg mulighet til å utvide horisonten min, lære mer om ulike elementer, prinsipper og metoder for hvordan et godt avhør skal og bør gjennomføres.

Med denne oppgaven som grunnlag, er jeg blitt enda sikrere på hvor veien min i politiet skal gå i fremtiden. Jeg har gått mine første museskritt på veien mot å bli samisktalende tilrettelagt avhører, som det er stort behov for. Selv om det enda er mange år frem i tid, har jeg ingen forventninger om at det vil bli mindre behov for meg og alle andre som velger å gå samme vei. Det er, dessverre, ingen tegn på at det vil bli færre saker hvor det er behov for tilrettelagte avhør. Jeg håper at denne oppgaven kan være med på å øke bevissthet omkring utfordringer knyttet til liknende situasjoner.

Jeg skal ikke legge skjul på at det til tider har vært utfordrende å løfte mine erfaringer og refleksjoner til det allmenngyldige. Ved hjelp av ulik teori har jeg forsøkt å gjøre nettopp dette. Bech-Karlsen (2003) sier at en essayist søker etter sannhet, uten å hevde å ha funnet den. Jeg som har gjennom refleksjon og drøfting om Mikkels situasjon, forsøkt å komme frem til en allmenngyldig sannhet om avhør av samiske barn, herunder også andre minoritetsbarn. Om mine refleksjoner, underbygd av teori, kan være sannheten, får være opp til leseren å vurdere og eventuelt avgjøre.

Litteraturliste

Bech-Karlsen, J. (2003). *Gode fagtekster*, s. 17-40. Oslo: Universitetsforlaget.

Bjerknes, O. T & Johansen, A. K. H. (2009). *Etterforskningsmetoder – en innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.

Davik, T. & Langballe, Å. (2013). *Du får bare gjøre så godt du kan...: utfordringer og dilemmaer ved avhør av barn i førskolealder. Lov og rett – Norsk juridisk tidsskrift*, 52(1), s. 3-20. Oslo: Universitetsforlaget. Hentet 16.11.16 fra:

https://www.idunn.no/lor/2013/01/du_fr_bare_gjre_s_godt_du_kan_-_utfordringer_og_dilem

Edvardsen, O. & Berg, C. R. (2016). *Politiets møte med barn: Første fase i etterforskningen*. I K. Mevik, O.G. Lillevik & O. Edvardsen (Red.), *Vold mot barn: Teoretiske, juridiske og praktiske tilnærminger*.

Forskrift om tilrettelagte avhør. (2015). *Forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner*. Hentet 21.09.16 fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-09-24-1098>.

Kale, E. (2006) *Vi tar det vi har. Om bruk av tolk i helsevesenet i Oslo. En spørreskjemaundersøkelse*. Oslo: NAKMI – Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse. Hentet 06.12.16 fra: <http://www.nakmi.no/publikasjoner/dokumenter/vi-tar-det-vi-har-nakmi-skriftserie-2-2006.pdf>

Langballe, Å. (2011). *Den dialogiske barnesamtalen: Hvordan snakke med barn om sensitive temaer*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS).

Meld. St. 29 (2007-2008). (2008). *Samepolitikken*. Hentet 14.02.17 fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-28-2007-2008/id512814/>

Melinder, A. (2015). *Vitnebevisets psykologiske fallgruver*. I. R. Aarli, M.A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker*.

Menneskerettsloven. (1999) *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett*. Hentet 14.01.17 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30>

Prop. 112 L (2014-2015). (2015). *Endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner).*: Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 24. april 2015, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Solberg). Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet 10.12.16 fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/cfc370518c96405d868eff0bb67a0633/no/pdfs/prp201420150112000dddpdfs.pdf>

Saus, M. (2006) *Det kyndige blikk, det ukyndige blikk og det døde blikk*. Hefte 3, skriftserie 5. Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge.

Straffeprosessloven. (1986). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker*. Hentet 21.09.16 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>.

Selvvalgt litteratur

Gamst, K. T. (2011) *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget. Antall sider: 308.

Jávo, C. (2010). *Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer. Transkulturell forståelse. Veiledning og behandling*. Oslo: Universitetsforlaget. Kapittel 1, 5 og 6. Antall sider: 100.